

Romantismus v národních literaturách

Velká Británie

Britské ostrovy se staly hlavní vlastí literárního romantismu.

Na jedné straně tu silně působily **anglický smysl pro tradici**, spojenou zejména s atmosférou středověkého rytířství, geografická **odlehlost ostrovní země**, spojená ovšem s dobrodružstvím, exotikou i tajuplností námořních výprav, a **nevšední ráz krajiny** formované poměrně drsnými přírodními podmínkami. Na druhé straně se Velká Británie stala **vůdčí zemí první průmyslové**

revoluce, která zde přinesla brzký vznik celých zprůmyslněných regionů, přičemž závratný hospodářský růst sice dával vyniknout dravé podnikavosti, ale zároveň ponechával v bídě dělnictvo a v mnoha oblastech života, od veřejné administrativy přes školský systém až po náboženskou praxi, posiloval nevládný, elitářský **konzervatismus**.

Pro anglický či britský romantismus je příznačné **vývojové prolínání** s předcházejícím **preromantismem (sentimentalismem)** a s následným **realismem**. Tento vývoj najdeme i uvnitř díla jednotlivých autorů. Britský literární romantismus můžeme rozčlenit do několika generací:

1. generace: jejím jádrem byla skupina **Jezerní básníci** (Lake Poets [leik pəʊits]; též *Jezerní škola*), kteří žili v romanticky malebném kraji Lake District [leik distrikt] v severozápadní Anglii:

Samuel Taylor Coleridge [sæmjʊəl teɪlə kɔʊlɪdʒ] (1772 – 1834): zakladatelská

osobnost anglického romantismu, dnes **nejpopulárnější jezerní básník**. Inspiroval se Shakespearem i německou filozofií, zajímal se o Velkou francouzskou revoluci, **cestoval po Evropě**, ovšem v literární tvorbě se soustřeďoval na **témata naplněná exotikou a tajemstvím**, která čtenářům předkládal v atraktivním líčení, při němž využíval **přirozený, současný jazyk**. Z jeho díla jsou dodnes čtenářsky živé básnické skladby *Píseň o starém námořníkovi* (přízračný baladický příběh z jižních moří o vině a trestu; částečně zhudebněno britskou heavymetalovou skupinou Iron Maiden [aɪən meɪdn] na albu *Powerslave* [paʊəslɛɪv], 1984) a *Kublaj Chán* (alegorický snový příběh z rajske zahrady kolem sídla proslulého čínského císaře, známého z příběhu cestovatele Marca Pola; báseň inspirovala americký filmový muzikál *Xanadu*, 1980).

2. generace: revoltující romantici, svou literární tvorbu spojují se svou **politicky laděnou aktivitou**, pojatou jako vzpoura **proti nesvobodě a bezpráví**:

Lord George Gordon Byron [dʒoːdʒ goːdn baɪərən] (1788 – 1824): pocházel ze

starobylého **šlechtického rodu**, byl intelektuálně velmi nadaný, ale měl vášnivou a nezvladatelnou povahu (překonával různé hendikepy, od disharmonického života s rodiči až po celoživotní vadu chůze). Uchvátil svým **básnickým jazykem**, zejména **přírodní a reflexivní (úvahovou) lyrikou**. Hodně **cestoval**, od **skotské Vysočiny** přes **Švýcarsko** až po **Středomoří**: v Itálii a **Řecku** podporoval tamější odboj proti cizí nadvládě; stal se jedním z velitelů řeckého osvobozenického vojska úspěšně bojujícího za osamostatnění země proti Turkům (v Řecku pak fyzicky zesláblý zemřel).

Nejslavnějším Byronovým dílem je umělý epos *Childe Haroldova pouť*, jehož autobiografická titulní postava putuje Evropou a nechává se oslovovat krajinou i její historií; dílo spojuje postavu romantického hrdiny s pohledy na klíčové momenty evropské kulturní historie (čtenáři si možná vzdáleně připomenou Danta) a s hledáním smyslu pouti jako questu (viz *IV.A. Mýtus a jeho nejstarší literární podoby*). Další známé Byronovy básnické skladby *Korzár* (= pirát) nebo *Džaur* (= muslimský hanlivý výraz pro křesťana) jsou příklady romantického orientalismu (se zálibou v blízkovýchodní exotice). **Byron velmi ovlivnil evropskou romantickou poezii**, mj. českého básníka Karla Hynka Máchu.

Percy Bysshe Shelley [pə:si biš šeli] (1792 – 1822): pocházel ze zámožné a vlivné rodiny, ale stal se zásadovým **kritikem příkrých společenských rozdílů**, kdy v atmosféře hospodářských problémů po Napoleonských válkách britská veřejnost žádala více politických svobod, ale musela čelit násilí ze strany držitelů moci. Zformuloval a šířil **ideu účinného nenásilného odporu proti společenské nespravedlnosti**; ve 20. století jeho názory částečně inspirovaly Mahátmu Gándhího, vůdce úspěšného odboje za nezávislost Indie proti britské nadvládě.

Shelleyovou druhou manželkou byla spisovatelka **Mary** [meəri] **Shelleyová**. Shelley se utopil v bouři při jachtaření u italských břehů. Jeho nejznámějším dílem je básnické drama **Odpoutaný Prométheus** o hrdinovi z řecké mytologie, který se vzbouřil proti bohům.

Mary Shelleyová (1797 – 1851): manželka Percyho Shelleyho; oba se spřátelili s Byronem. Mary napsala román **Frankenstein** [fræŋkənstain; populárně frankenštajn], který sice mj. využívá prvky hrůzostrašného preromantického gotického románu, ale stal se jedním z nejznámějších textů literárního romantismu a zároveň zakladatelským dílem žánru **science fiction**.

Sir Walter Scott [sə: wo:lətə skot] (1771 – 1832): skotský spisovatel, **zakladatel žánru historického románu**; svým datem narození byl současníkem Coleridgovým, ale svou tvorbou byl současníkem Byrona a jeho přítel. Scottova lyrickoepická básnická skladba **Jezerní panna** (ze Skotska 16. století; milostný příběh na pozadí boje hrdého lidu skotské Vysočiny proti absolutistickému králi) měla velký inspirativní ohlas ve Velké Británii i v zahraničí. Román **Ivanhoe** [aivənhəu] se odehrává ve středověké Anglii v éře křižáckých výprav a jeho titulní postava je společníkem krále Richarda I. Lví srdce, jenž se potají vrací do vlasti rozvrácené krizí. Scottův Ivanhoe se stal pro několik generací vzorem dokonalého nejen historického příběhu, ale románu vůbec. Dalšími známými Scottovými romány jsou **Rob Roy** [roi] (o populárním skotském zbojníkovi) a **Waverley** [weivəli] (o neúspěšném skotském povstání proti anglické nadvládě), oba se odehrávají v 18. století. Scottovy zápletky jsou většinou romantické, ale v preciznosti líčení **historických reálií** se ve Scottových románech již hlásí další umělecký směr – **realismus**.

3. generace: přechod mezi romantismem a realismem:

Charlotte Brontëová [ša:lət bronteová] (1816 – 1855): narodila se a žila na anglickém venkově, studovala na internátních školách (také v belgickém Bruselu). Do anglické literatury výrazně vstoupila románem **Jana Eyrová**, v němž posílila tehdy nové, ovšem typicky anglické téma dětství a osobnostního zrání sirotka tísněného bídými sociálními poměry a neláskou dospělých; toto dějové schéma obohatila tématem vášnivé osudové lásky a zničujícího tajemství.

Emily Brontëová (1818 – 1848): sestra Charlotte Brontëové; za svůj krátký život napsala jediný román, **Na Větrné hůrce**: příběh intenzivní, ale vlivem nepříznivého osudu nenaplněné lásky souzní s pochmurnou atmosférou drsného kraje anglických vřesovišť. **Sestry Brontëovy** měly oslabené zdraví (tuberkulóza aj.), a tak zemřely velmi mladé. Jejich knihy jsou ovšem považovány za skvosty **viktoriánské éry**, což bylo období rekordně dlouhé vlády královny Viktorie (panovala 1837 – 1901), kdy

Velká Británie byla nejmocnějším státem světa, ale tehdejší britští prozaici si kriticky všimli jejího pokryteckého konzervatismu (falešně moralizujícího především v sexuálních otázkách) a propastných sociálních rozdílů.

Elizabeth Browningová [i'lizəbəθ braunɪŋová] (1806 – 1861): dětství a mladá léta prožila na rodinném venkovském sídle, ovšem byla trvale pohybově postižena – patrně po pádu z koně. Tajně se provdala za svou osudovou lásku, **básníka Roberta** [robətə] **Browninga** (1812 – 1889): ze společných cest po jižní Evropě výtěžila básnickou sbírku **Portugalské sonety**, považovanou za jedno z mistrovských děl anglické lyriky.

Francie

Francouzský romantismus je silně spjat se skutečností, že **Francie 19. století** byla **matkou série revolucí**, které nejenže pronikavě měnily francouzskou společnost, ale inspirativně působily i na jiné evropské národy. **Po r. 1815** Francouzi prožili deziluzi z toho, že **mír**, který nastal **po napoleonských válkách**, sice přinesl klid zbraní, ale s ním konzervativně laděnou **restauraci Bourbonů**. Od té doby se **každá generace** Francouzů odhodlala k **revoluci** za větší svobodu v zemi. Postava Napoleon se ve vzpomínkách proměňovala ve ztělesnění romantického osudu.

V r. **1830 Červencová revoluce** přinutila královskou moc respektovat **svobodu projevu** apod. jen za cenu rozsáhlých pouličních bojů (symbolem tohoto revolučního úsilí se stal romantický obraz Eugène Delacroixe [ežena delakruaze] *Svoboda vede lid na barikády*).

V r. **1848 Únorová revoluce** svrhla monarchii a vyhlásila **druhou francouzskou republiku**. Jejím prezidentem se stal Ludvík Napoleon Bonaparte, synovec slavného Korsičana. Měl ovšem autoritářské sklony a v r. 1852 obnovil monarchii, když vyhlásil **druhé císařství**, jemuž vládl jako **císař Napoleon III.** Podněcoval hospodářský rozvoj i velmocenskou expanzi Francie; za jeho vlády se **Paříž** stala a nadlouho zůstala **kulturní metropolí Evropy**. Katastrofálně však prohrál Prusko-francouzskou válku (1870 – 1871) a byl **svržen revolucí v září 1870**, která Francii definitivně vrátila **republikánské zřízení**.

Pro **francouzský literární romantismus** jsou příznačné rozchod s klasicistní normativností a naopak nové **mísení žánrů**, ale i návaznost na preromantika **Rousseaua** a snaha udržet individualistické literární charaktery v **rámci historických souvislostí**. Francouzskou romantickou literární tvorbu můžeme rozčlenit do **2 období**: v **prvním** (zhruba **1815 – 1830**) se nový styl teprve **utváří** po stránce ideové i formální; **druhé období** (zhruba **1830 – 1850**) je naplněno **politicky angažovanější tvorbou**, která kriticky vystupuje vůči aktuálním společenským poměrům opírajícím se o typ omezeného **měšťáka**, který popřel revoluční ideály ve jménu svého vlastního prospěchu.

Victor Hugo [viktor igo] (1802 – 1885): **vůdčí osobnost francouzského i evropského literárního života 19. století**, svým dlouhým životem osobním i tvůrčím obsáhl všechny důležité vývojové události této epochy. Jeho otec byl jedním z Napoleonových generálů. Victor Hugo se jako autor věnoval všem literárním druhům. Ke svému knižnímu dramatu *Cromwell* (1827; o vůdci anglické protiabsolutistické revoluce v 17. století) napsal předmluvu, která se stala **manifestem literárního romantismu**. Byl aktivním členem levicového křídla **Únorové revoluce 1848**, ale jako odpůrce protidemokratické vlády Napoleona III. byl nucen odejít na téměř 20 let do **exilu**; pobýval především na Normanských ostrovech, náležejících Velké Británii. Po pádu císařství se vrátil do Francie, byl zvolen senátorem a dožil jako všeobecně respektovaný živoucí **symbol zápasu francouzského lidu** za svobodu a lidská práva.

Z Hugova díla jsou dodnes čtené romány *Chrám Matky Boží v Paříži* (ze středověku, o ohyzdném zvoníku Quasimodovi z katedrály Notre-Dame, který se zamiluje do krásné Cikánky Esmeraldy) a *Bídníci* (o uprchlém trestanci Jeanu Valjeanovi [žánu valžanovi], který, ač stále pronásledován, svůj nový život altruisticky věnuje zápasu proti chudobě a bezpráví; kniha byla zpopularizována mj. muzikálem z r. 1980). V básnickém cyklu *Legenda věků* Hugo interpretuje milníky duchovního vývoje lidstva směřujícího k větší humanitě (paralela k Dantovi a Byronovi).

Stendhal [standal] (vlastním jménem Henri Beyle [anri bel]; 1783 – 1842): prozaik na **rozhraní romantismu a realismu**. Jako důstojník Napoleonovy armády se zúčastnil neúspěšného tažení do

Ruska. Velkou část svého dalšího života strávil v Itálii. **Stendhalovi hrdinové** jsou mladíci, kteří vstupují na práh dospělosti s romantickými ideály a s touhou po dokonalé lásce ženy i po společenském úspěchu; zjišťují však, že při dobývání těchto cílů v aktuálních poměrech jsou ideály jen přítěží. Ve snaze vyřešit toto dilema ztroskotají: tak dopadne Julien [žiljen] Sorel v románu **Červený a černý** (barvy symbolizují revoluci a následnou konzervativní reakci) i Fabrizio [fabricio] del Dongo v románu **Kartouza parmská** (jenž začíná monumentálním líčením bitvy u Waterloo).

George [žorž] Sandová (vl. jm. Aurore Dupinová [oror dypenová]; 1804 – 1876): patřila **mezi nejvlivnější osobnosti francouzské i evropské kultury 19. století**, byla první významnou **feministkou** v literárním světě. Pocházela z rodiny šlechtického důstojníka Napoleonovy armády. Po krátkém nevydařeném manželství s průměrným mužem si zvolila životní dráhu **nezávislé ženy** s publikačními a organizačními aktivitami. Přátelila se s mnoha kulturními osobnostmi; se spisovatelem Alfredem de Mussetem [də misetem] a skladatelem Fryderykem Chopinem [šopenem] navázala i intimní vztah. Byla aktivistkou levicového křídla **Únorové revoluce 1848**. Pod mužsky znějícím pseudonymem (George Sand) psala romány (*Consuela*, *Valentina* aj.), jejichž hrdinky podobně jako ona sama hájí ideály oduševnělé svobodomyslnosti; žánr jejich knih bývá označován jako **sociální romantismus**.

Mezi řadou evropských spisovatelek, jež Sandová výrazně ovlivnila, najdeme i Češky Boženu Němcovou a Karolinu Světlou. Sama Sandová si cenila, že je pravděpodobně spřízněna s českým husitským králem Jiřím z Poděbrad, a napsala o husitství několik textů.

Německo

Německý literární romantismus má některé specifické **rysy**: **(a)** pozvolna se rodí z německého **preromantismu** (hnutí Sturm und Drang: Goethe a Schiller); **(b)** je úzce spjat s vynikajícími výkony vrcholných představitelů **německé klasické filozofie**, v jejichž čele stojí **Georg Wilhelm Friedrich Hegel** [fridrich hégl] (idea absolutního ducha, jehož projevem je svět směřující podle zásady pokroku směrem k větší svobodě), **(c)** významnou společenskou hybnou silou se stali liberální **studenti**, **(d)** literární vývoj se prolíná s konstituováním **jednotné spisovné němčiny**.

Vývoj německých států v době romantismu byl spjat s **úsilím o sjednocení Německa** na obranu proti cizím vlivům (ty tehdy přicházely především ze strany rakouských Habsburků). Z událostí, které aktivizovaly německou veřejnost směrem ke sjednocení, vynikají romanticky pojaté slavnosti na hradě **Wartburg**: organizátory byly studentské spolky (burschenschafty [buršenshafty]), první wartburská slavnost se konala r. 1817 u příležitosti 300. výročí zahájení lutherské reformace.

Ernst Theodor Amadeus (E. T. A.) Hoffmann (1776 – 1822): pocházel z Královce (podobně jako filozof Kant), z jeho tvorby jsou nejpopulárnější hororové příběhy (román **Ďáblův elixír**), které se staly inspirující obdobou anglického gotického románu; psal však i v satirickém stylu (*Životní názory kocoura Moura*).

bratři Grimmové, Jacob [jakob] (1785 – 1863) a **Wilhelm** (1786 – 1859): byli významnými **jazykovědci**; začali práci na **Německém slovníku**, jenž zásadně přispěl ke konstituování moderní spisovné němčiny (dokončen až 1961; 32 svazků). Sbírali lidovou slovesnost, zejména pohádky (*Pohádky bratří Grimmů*): snažili se zaznamenat jejich **původní podobu**, protože byli přesvědčeni, že obsahuje pozůstatky staré německé mytologie.

Heinrich Heine [hajnrich hajne] (1797 – 1856): básník a novinář, pocházel z rodiny **židovského původu**, ale přestoupil na **křesťanství**. Procestoval prakticky celé Německo, ve své tvorbě se inspiroval mj. **lidovou písní**. Před politickým pronásledováním emigroval do **Francie**. Jeho nejvýznamnějším dílem je **Kniha písní**: sbírka básní, z nichž balada **Lorelei** [lorelaj], inspirovaná pověstí o krásné víle personifikující zrádné peřeje na středním Rýně, se stala patrně nejpopulárnější německou básní vůbec.

Polsko

Éra polského romantismu byla výrazně poznamenána předchozím **zánikem polského státu** (trojí dělení Polska v závěru 18. století). Polskou samostatnost nakrátko obnovil Napoleon a Poláci se stali jediným národem středovýchodní Evropy, jenž projevoval vůči Napoleonovi zřetelné sympatie. V letech **1830 – 1831** Poláci v ruském záboru Polska vedli proti ruské nadvládě **Listopadové povstání**, jež bylo sice poraženo, ale stalo se velkým symbolem polského boje za svobodu a nezávislost.

Adam Mickiewicz [mickjevič] (1798 – 1855): **největší osobnost polského romantismu**. Již od velmi mladého věku působil jako vysokoškolský učitel literatury. Usadil se ve **Francii**, kde se stal neformální hlavou tamější početné **polské emigrace**. Z jeho díla vynikají 2 umělé eposy: **Konrád Wallenrod** (zodehrává se ve středověku, titulní hrdina je nucen volit mezi věrností svému polskolitevskému původu a přináležitostí k útočnému křesťanskému vojsku řádu německých rytířů) a **Pan Tadeusz** [tadeuš] (z doby napoleonských válek).

Rusko

Ruský literární romantismus představuje **první etapu Zlatého věku ruské literatury**, který zahrnuje zhruba 19. století. Rusko vstupuje do této epochy jako říše hospodářské zaostalosti, nevolnictví a absolutismu, ale také s velkým potenciálem rozvoje, a **ruští intelektuálové** hledají cesty, jak zemi posunout směrem k **moderním evropským i světovým trendům**. Součástí tohoto vývoje je konstituování **jednotného spisovného ruského jazyka**.

Alexandr Sergejevič Puškin (1799 – 1837): **největší postava ruského literárního romantismu**. Pocházel ze **šlechtického rodu**, pracoval nejprve jako úředník na ministerstvu zahraničních věcí, ale když začal publikovat, kvůli svým neskrývaným **politicky opozičním názorům** upadl v nemilost oficiálních míst. Z důvodů zdravotních i politických **pobýval v Černomoří a na Kavkaze** a nechal se inspirovat přírodním půvabem těchto oblastí a jejich hrdého, svobodomyšlného lidu, s nímž kontrastuje omezený egoismus mladých měšťských Evropanů (poemy **Bachčisarajská fontána**, **Kavkazský zajatec**; zřetelná inspirace byronovským obdivným zájmem o orientální romantiku).

Puškin také uvedl do literatury častý typ ruského románového antihrdiny - **zbytečného člověka**: jedná se o znučeného mladíka z vyšších společenských vrstev, který pohrdá okolní společností, protože poznal její duševní omezenost, ale sám nedokáže najít a realizovat vyšší smysl života a ztroskotává i v intimních vztazích (titulní postava Puškinova veršovaného románu **Evžen Oněgin**). Puškin se vrátil do centrálního Ruska, z něhož výtěžil povídky **Piková dáma** (tajemný příběh

z prostředí hazardních hráčů) a *Kapitánova dcera* (ze selského povstání vedeného Jemeljanem Pugačovem za vlády carevny Kateřiny Veliké). Puškin zahynul ve střeleckém **souboji**.

Michail Jurjevič Lermontov (1814 – 1841): byl armádním důstojníkem, ale jinak se jeho život podobá životu Puškinovu: od politicky motivovaného vyhnanství na **Kavkaze** až po smrt v souboji. Vrcholem jeho básnického díla je poema *Démon*, zpracovávající téma **titanismu**: titulní postava – anděl proměněný v Démona pro svou vzpuru proti Bohu – v sobě soustřeďuje individualismus a pohrdání i touhu po harmonii a svobodě; svého prokletí se chce zbavit naplněním lásky ke gruzínské princezně Tamaře, ale osud mu není nakloněn. Charakteru zbytečného člověka je věnován Lermontovův román *Hrdina naší doby*.

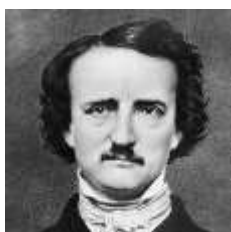

Spojené státy americké

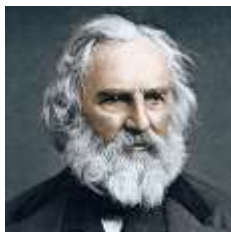
Pro Spojené státy americké po r. 1800 je příznačný **prudký nárůst přistěhovalectví** z Evropy: převládali Anglosasové, ale účastnili se příslušníci mnoha národů; počet obyvatel Spojených států se v letech 1800 – 1850 zvýšil z 5 na 23 milionů. Rozlehlé, takřka liduprázdné a přitom přírodně bohaté oblasti Nového světa evokovaly **obraz biblického ráje** a v něm prvních lidí, jimž boží vůle poskytla šanci k začátku nového života. Do tohoto monumentálního pojetí ovšem náhle vstoupili jako zcela nový činitel původní obyvatelé – **Indiáni**: obávaní i fascinující, v každém případě však se silným romantickým potenciálem pro umělecká zpracování.

Americká literatura období romantismu se tedy člení na **2 hlavní proudy**. Jeden silně čerpá z **evropské tradice**, byť ji tvůrčím způsobem rozvíjí, druhý staví na zcela novém pojetí literární tvorby jak v tématech, tak i v uměleckých postupech.

Edgar Allan Poe [adgə ælən pəu] (1809 – 1849): jedna z **ikonických osobností světového romantismu**. Již jeho život měl mnoho romantických rysů (osvojený chudý sirotek, v mládí si prožil generační konflikty, těžce se prosazoval v literárním světě, nakonec se sice dočkal popularity, ale zasáhla ho smrt milované partnerky a sám zemřel předčasně a na okraji společnosti). Dnešním čtenářům je znám především jako **povídkář**, který stál u **zrodu žánru hororu** (*Jáma a kyvadlo*, *Skokan*, *Sud vína amontilladského*, *Zánik domu Usherů* [ašəru]), **detektivky** (*Vraždy v ulici Morgue* [morg], *Zlatý brouk*) a **science fiction** (*Příběh z Rozeklaných hor*, *Senzace s balonem*). Jeho báseň *Havran*, na niž navázal interpretačním esejem *Filozofie básnické skladby*, patří mezi nejproslulejší básně všech dob.

Henry Wadsworth Longfellow [henri wodzwə:θ 'loŋ feləu] (1807 – 1882): na svou spisovatelskou dráhu se připravoval **cestami po Evropě**, pak byl profesorem literatury na prestižní americké **Harvardově univerzitě**. Dosáhl **světové proslulosti**. Ve svých básních spojoval lyrickou zpěvnost, srozumitelné morální apely a atraktivní exoticky či historicky pojaté náměty. Jeho nejslavnějším dílem je umělý epos *Píseň o Hiawathovi* o hrdinském indiánském náčelníkovi, jehož příběhy jsou adaptací některých indiánských mýtů. :

James Fenimore Cooper [džeimz fenimə: ku:pə] (1789 – 1851): farmář z lesnatého pohraničního kraje v oblasti Velkých jezer. Do tohoto kraje situoval **pentalogii** dobrodružných románů (*Lovec jelenů*, *Poslední Mohykán*, *Stopař*, *Průkopníci*, *Prérie*): cyklus o stýkání a potýkání se mezi bělochy a Indiány stojí na **pomezí romantismu a realismu**. V hlavní postavě zálesáka Nattyho Bumppa [nætiho bampa] Cooper stvořil **typ statečného a čestného Američana** – základ **moderního amerického mýtu**.

Alexandr Sergejevič **Puškin** (26. 5. 1799 Moskva – 29. 1. 1837 Petrohrad)
(Александр Сергеевич Пушкин)

Ruský spisovatel, největší osobnost ruského romantismu; je považován za zakladatele moderní ruské literatury.

Alexandr Sergejevič Puškin pocházel ze starobylé **šlechtické rodiny**. Dětství a léta dospívání prožil pod vlivem bohaté **rodinné knihovny** a **studia** na prestižní střední škole – **lyceu** – v Carském Selu (u Petrohradu) v těsné blízkosti tamějšího letního sídla carské rodiny. Profesně působil jako **státní úředník**. V Petrohradu byl členem literárního sdružení **Arzamas**, které prosazovalo ustavení moderní spisovné ruštiny, oproštěné od pozůstatků církevněslovanské (vlastně ještě staroslověnské) tradice.

Puškin začal literárně **tvorit** a publikovat již za **studentských let**. Zprvu psal **vlastenecké básně**, jimiž reagoval na nedávný statečný ruský boj za napoleonských válek, byť k samotné postavě Napoleona vyjadřoval respekt. V r. 1820 dokončil své **první velké dílo: poemu** (romantickou lyrickoepickou básnickou skladbu) **Ruslan a Ludmila** podle starých ruských lidových pověstí (odehrává se ve středověku, mladý hrdinný bohatýr Ruslan putuje za svou nevěstou Ludmilou, aby ji vysvobodil z moci čaroděje).

Když však Puškin využil svou schopnost ironie a satiry v sérii politicky a společensky kritických **epigramů**, dočkal se služebního přeložení do faktického **vyhnanství na jižním okraji Ruské říše**. Takto strávil léta 1820 – 1824. Ocitl se v **moldavských stepích, na Kavkaze, na Krymu** a nakonec v **Oděse**. Malebné, ale i divoké kraje s exotickou atmosférou a osídlené starobylými národy hrdými na svou lásku ke svobodě inspirovaly Puškina k jeho dalším vynikajícím a velmi úspěšným dílům, při jejichž tvorbě se ovšem nechal ovlivnit také **byronovským** obdivným zájmem o orientální romantiku. Jedná se o Puškinovy poemu **Kavkazský zajatec** (příběh ruského vojáka, kterého zajal kavkazský národ Čerkesů a který musí volit mezi životem v nové zemi a návratem do rodné vlasti). a **Bachčisarajská fontána** (básnická rekonstrukce vzniku známé krymské fontány: dal ji postavit náčelník krymských Tatarů na paměť své životní lásky, unesené polské dívky).

V r. **1824** byl Puškin kvůli svým názorům (kritickým i vůči náboženství) úplně **vyločen z řad úřednictva** a uchýlil se do obce **Michajlovskoje** v lesnatém kraji západního Ruska; jeho rodiče tu tehdy žili. Během zdejšího dvouletého pobytu Puškin posílil své vazby na typickou ruskou **lidovou kulturu** a hojně psal. V r. **1826** tlak tajné policie na Puškina poněkud polevil a on mohl přesídlit do **Moskvy**, kde dále intenzivně tvořil – navíc se věnoval i novinářské práci. Mj. se zde setkal s polským romantickým básníkem Adamem Mickiewiczem a navázali spolu přátelství.

V Moskvě se bezmála třicetiletý Puškin v r. **1828** osudově **zamiloval** do šestnáctileté krásky **Natalie Gončarovové** (1812 – 1863). Za necelý půlrok požádal rodiče o její ruku, ale ti jej odmítli; zdůvodnili to dívčím nízkým věkem, ale není vyloučeno, že jim vadila také či především Puškinova pověst volnomyšlenkáře a jeho nejistá existence i vášeň pro hazardní hry. Zklamaný Puškin odjel znovu na **Kavkaz** a tam se v řadách ruské armády zúčastnil bojů **Osmé rusko-turecké války**.

Po návratu do Moskvy přece jen získal svolení Gončarovových ke sňatku s Natalií a v následujících měsících, plných příprav k zásadní životní změně, dokončil svůj dlouho rozepsaný veršovaný román **Evžen Oněgin** (vznikal 1823 – 1830). Kniha se stala prvořadou literární senzací a zůstává **Puškinovým nejznámějším dílem**.

Puškin v titulní postavě románu uvedl do literatury příznačný typ ruského románového antihrdiny – **zbytečného člověka**. Jedná se o znučeného mladíka z vyšších společenských vrstev, který pohrdá okolní společností, protože poznal její duševní omezenost, sám bolestně hledá vyšší

smysl života, ale s nedostatkem vlastní pevné vůle jej nedokáže najít ani realizovat, mj. proto, že v klíčových okamžicích se se svým okolím mívá v citových, intimních vztazích. Evžen Oněgin uchvátil spojením dějové linie, s níž se čtenáři mohli ztotožnit, působivých obrazů ruské krajiny a dokonalé básnické formy. Silně působí kontrast mezi nadaným mužem, který začíná litovat svého promarněného mládí, a dívkou, jejíž osobnosti dodává sílu autenticky prožívaný silný cit. Pasáž, kdy Taťána píše Oněginovi dopis, v němž mu prozrazuje svou lásku, se zařadila mezi nejslavnější milostné scény ve světové literatuře.

Puškin a Natalia se vzali v r. 1831 a odstěhovali se do Petrohradu. Puškin byl znovu přijat do státní služby: získal místo na ministerstvu zahraničních věcí. Mladému páru se narodily 4 děti.

Ve 30. letech Puškin také podniká **cesty po Rusku** a píše především **prózy**: z nich jsou dodnes oblíbené zejména povídky **Kapitánova dcera** (o selském povstání, vedeném Jemeljanem Pugačovem, za vlády carevny Kateřiny Veliké v 18. století) a **Piková dáma** (příběh s tajemstvím z prostředí hazardních hráčů).

Po Petrohradě se pak rozšířil **anonymní dopis** tvrdící, že v době časté Puškinovy nepřítomnosti Natalia udržuje milenecký poměr s francouzským šlechticem sloužícím v ruské armádě Georgesem Charlesem d'Anthèsem. Puškin tedy vyzval d'Anthèse na střelecký souboj, ale v něm byl Francouz úspěšnější a Puškin na následky zranění zemřel.

Pro Natalii znamenala Puškinova smrt těžký, celoživotní otřes. Ovšem v r. 1844 se znovu provdala a založila druhou rodinu.

Puškinovi vzdálení potomci žijí dnes v několika zemích světa. Carskoje Selo se jmenuje Puškin.

Některá díla:

Román ve verších Evžen Oněgin (Jevgenij Oněgin / Евгений Онегин; poprvé vydáváno po částech 1825 – 1830; Petr Iljič Čajkovskij: opera 1879);

Poemy Ruslan a Ludmila (Ruslan i Ljudmila / Руслан и Людмила; 1820; Michail Ivanovič Glinka: opera 1837), **Kavkazský zajatec** (Кавказский пленник / Кавказский пленник; 1822), **Bachčisarajská fontána** (Bachčisarajskij fontan / Бахчисарайский фонтан; 1824; Boris Vladimirovič Asafjev: balet 1934) **Cikáni** (Сыганы / Цыганы; 1827), **Měděný jezdec** (Медный всадник / Медный всадник; 1833);

Povídky Piková dáma (Пиковая дама / Пиковая дама; 1834; Petr Iljič Čajkovskij: opera 1890), **Kapitánská dcera / Kapitánova dcera** (Капитанская дочка / Капитанская дочка; 1836);

Historická divadelní hra Boris Godunov (Борис Годунов; 1825; z bojů o ruský trůn v době střídání dynastie Rurikovců a Romanovců kolem r. 1600; Modest Petrovič Musorgskij: opera 1873);

Veršovaná pohádka Pohádka o caru Saltanovi (Сказка о care Saltaně / 1831).

Alexandr Sergejevič Puškin (1799 – 1837): Piková dáma

Ten večer hráli farao u poručíka jízdní gardy Narumova. Dlouhá zimní noc uběhla než se kdo nadál a o páté ráno zasedli k večeři. Ti, kdo vyhráli, jedli s náramnou chutí, ti druzí roztržitě civěli na prostřený stůl. Ale objevilo se šampaňské a všechny jazyky se rozvázaly.

„Cos to vyváděl, Surine?“ zeptal se hostitel.

„Prohrál jsem, jako obvykle. Uznávám, že jsem smolař. Hraju s rozmyslem, při zdi, nedám se vyhecovat – a vždycky prohráju.“

„Nikdy jsi nepodlehł pokušení? Ani jednou jsi nehrál *va bank*? – Obdivuji tvou vůli.“

